

Respect pentru oameni și cărți

Harry G. Frankfurt

PE BUNE

ADEVĂRUL DESPRE
ADEVĂR

traducere din limba engleză de
MIHAI MOROIU

I

Când încerc să determin de ce adevărul este important din punctul nostru de vedere, primul gând care îmi vine în minte ar putea să pară prea puțin promițător prin banalitatea lui, fiind însă, fără nicio discuție, pertinent. Și anume că adevărul demonstrează în dese rânduri o considerabilă utilitate practică. Orice societate care reușește să fie chiar și minimal funcțională trebuie să aibă, cel puțin aşa mi se pare, o apreciere solidă față de utilitatea nesfârșit proteică a adevărului. La urma urmei, cum ar fi în stare o societate prea puțin preocupată de adevăr să facă aprecieri și să ia decizii pe baza unor informații suficiente referitoare la măsurile

cele mai potrivite în afacerile publice? Cum ar putea înflori sau chiar numai reuși să supraviețuiască, în lipsa unor cunoștințe suficiente asupra factorilor relevanți în vedearea urmăririi cu succes a ambiaților ei și a rezolvării întelepte și eficiente a problemelor pe care le are?

Mi se pare și mai limpede că nivelurile mai înalte ale civilizației trebuie să depindă cu atât mai mult de respectul conștiincios arătat onestității și clarității în prezentarea faptelor, de grija tenace față stabilirea cu acuratețe a datelor concrete. Este indubitabil că științele naturale și cele sociale, la fel și dirijarea afacerilor publice, nu pot să prospere decât în măsura în care susțin cu atenție acest respect și această grijă. Aceleasi condiții sunt valabile și pentru artele meșteșugărești și cele frumoase.

Trăim vremuri în care, oricât ar suna de straniu, multe persoane, altfel cât se poate de cultivate, consideră adevărul nedemn de respect. Este bine să știm, desigur, că o atitudine arogantă față de adevăr este mai mult sau mai puțin endemică în rândul publiciștilor și

L SHIT
AROGANTĂ

și al politicienilor, specii care de obicei excelează prin producția bogată de bullshit, de minciuni și de oricare alte genuri de înșelătorii și de ipocrizii pe care le mai imaginează. Acestea sunt știri vechi, cu care am apucat să ne obișnuim.

Recent însă, o versiune similară a acestei atitudini – de fapt, a unei variante mai extreme a ei – s-a răspândit cât se poate de deranjant în rândul unei clase care în mod naiv ar fi putut să fie considerată mai demnă de încredere. Numeroși sceptici și cinici deloc tulburăți de importanța adevărului (sau, strâns legat de el, de însemnatatea respectării restricțiilor de mult stabilită în legătură cu plagiatul) au început să răsără printre autorii de best-selleruri și în rândul celor laureați cu diverse premii, al jurnaliștilor de la cele mai mari ziare, dar și printre istorici respectați până acum, biografi, memorialiști, teoreticieni ai literaturii, romancieri – și până și printre filozofi de la care, mai mult decât de la alții, ar fi fost în mod normal de așteptat să fie mai responsabili.

Acești adversari neobrăzați ai bunului-simț – membri ai unui anume subgrup emblematic de-al lor și-au luat numele de „postmoderniști” – tăgăduiesc în stil sfidător și îngâmfat că adevărul ar avea orice realitate obiectivă autentică. Prin urmare, merg mai departe și contestă că adevărul merită obligatoriu considerație sau respect. Ajung chiar să respingă vehement o prezumție care nu este doar fundamentală pentru orice cercetare sau gândire responsabilă, ci ar părea și total inofensivă, superficial privind: presupunerea că „așa cum arată faptele” ar fi o noțiune utilă sau, cel puțin, o noțiună cu înțeles. Cât despre considerația și respectul care în mod obișnuit credem că li se cuvin faptului concret și adevărului, părerea postmoderniștilor este că, până la urmă, acordarea unor asemenea merite rămâne la libera alegere. După cum insistă ei, totul depinde de cum privești lucrurile.

Inutil să o spunem, ni se întâmplă tuturor foarte des să identificăm, principal și cu încredere, anumite afirmații ca fiind adevărate, iar altele, false. Gânditorii postmoderniști

nu se lasă însă deloc intimidați de faptul incontestabil că această practică este acceptată în tot locul. Oarecum și mai surprinzător, nu se lasă descumpăniți nici măcar de efectele și consecințele ei adesea valoroase. Motivul acestei îndărătnicii neclintite este că, potrivit liniei gândirii postmoderniștilor, deosebirile pe care le facem noi între ce este adevărat și fals sunt în ultimă instanță ghidate de nimic mai indiscutabil obiectiv și mai convingător autorizat decât de propriile noastre puncte de vedere individuale. Sau, într-o altă variantă a doctrinei, nu perspectivele personale sunt cele care preiau comanda, ci constrângerile care ne sunt *impuse*, tuturor, fie de cerințele stringente, economice și politice, fie de obiceiurile și tradițiile cu mare forță de motivare din societate. În esență, punctul de sprijin pe care se bazuie postmoderniștii este doar acesta: ceea ce o persoană *consideră* ca fiind un adevăr este fie pur și simplu determinat funcție de punctul ei de vedere, fie de ceea ce este *obligată să considere* adevărat din cauza diverselor presiuni sociale complexe și inevitabile.

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

Harry G. Frankfurt

DE TOT
RAHATUL
ADEVĀRUL DESPRE
BULLSHIT

traducere din limba engleză de
MIHAI MOROIU

principalelor obiecte de interes public din secolul XXI. În cadrul acestor evenimente, se vor prezenta rezultatele cercetărilor și proiectelor de cercetare și dezvoltare ale instituției, precum și rezultatele cercetărilor și proiectelor de cercetare și dezvoltare ale instituției.

Una dintre cele mai frapante trăsături ale civilizației noastre este că există prea mult bullshit¹. Toată lumea este conștientă de asta. Și fiecare individ își aduce o contribuție. Dar dăm semne de împăcare cu această situație. Majoritatea suntem cât se poate de încrezători în propria noastră capacitate de a identifica bullshitul și de a nu ne lăsa trași pe sfoară. Așa se face că fenomenul nici nu a stârnit cine știe ce îngrijorare deliberată, nici nu a atras prea multe investigații susținute.

---

¹ Rahat, porcărie, fanfaronadă, insolență; prostii, absurdăți, minciuni; termen considerat inacceptabil până nu de mult; compus din *bull* (taur, buhai, polițai, bulă...) + *shit* (căcat, rahat) (n. tr.).

Prin urmare, nu dispunem de o imagine lipsedă a bullshitului, de ce există în asemenea cantități sau căror funcții servește. Și ne mai lipsește o evaluare conștiincios dezvoltată asupra importanței lui în ce ne privește. Cu alte cuvinte, nu avem o teorie. Îmi propun să încep construirea unei judecăți teoretice a bullshitului mai ales prin furnizarea unei analize filozofice preliminare și exploratorii. Nu voi aborda uzul și abuzul de bullshit la nivelul retoric. Intenția mea este doar să prezint în mare ce este bullshit și în ce fel se deosebește el de ceea ce nu este – sau (puțin altfel spus) să articulez, schematic, structura conceptului său.

Fiecare propunere de condiții – care, logic vorbind, sunt atât necesare, cât și suficiente pentru a defini caracterul bullshitului – va fi inevitabil într-o oarecare măsură arbitrară. Pe de o parte, expresia *bullshit* se folosește adesea fără mari constrângeri – ca simplu termen injurios generic, fără un sens specific foarte riguros. Pe de alta, fenomenul însuși este atât de extins și de amorf, încât nicio analiză rece și clară a acestui concept nu

poate evita să devină procustiană. Cu toate astea, este imposibil să nu se poată afirma ceva util, chiar dacă sunt șanse mici ca discuția despre concept să se încheie aici. Până și întrebările preliminare esențiale referitoare la bullshit, la urma urmei, nu numai că nu au un răspuns, dar nici măcar nu au fost puse.

Cel puțin din căte știu eu, acest subiect a fost doar în foarte mică măsură ținta unor preocupări. Nu am întreprins o examinare bibliografică, pentru că, în parte, nici nu mă prea pricep cum să o fac. Fără doar și poate, există un loc în care este de la sine înțeles că poți căuta – *Oxford English Dictionary*. În OED există un articol dedicat *bullshitului* în volumele suplimentare și mai există articole pentru diversele utilizări pertinente ale cuvântului *bull* și ale altor câtorva termeni înruditi. Mă voi referi la aceste articole la momentul potrivit. Nu am consultat dicționare în afara celor engleze, deoarece nu știu cum se spune *bullshit* sau *bull* în alte limbi. O altă sursă demnă de laudă este eseul omonim din volumul *The Prevalence of*

Humbug (Dominația imposturii) de Max Black.¹ Nu sunt sigur cât de apropiate ca sens sunt *humbug* și *bullshit*. Desigur, ele nu se înlocuiesc liber și perfect unul pe celălalt; este limpede că se folosesc în mod diferit. În schimb, diferențele dintre aceste cuvinte, în general vorbind, par să fie legate mai degrabă de considerente de bune maniere și de anumiți alți parametri retorici, și nu de modurile de semnificație strict literale care mă preocupă pe mine în primul rând. Este și mai politicos, și mai puțin agresiv să spui „Fleacuri!”, și nu „Bullshit!” De dragul discuției noastre, voi pleca de la ipoteza că nu există nicio altă diferență importantă între ele.

Black propune o serie de sinonime ale lui *humbug*, printre care *balderdash* (baliverne), *claptrap* (fraze sfărăitoare), *hokum* (nonsens), *drivel* (trăncăneală), *buncombe* (vorbe goale), *imposture* și *quackery* (șarlatanie). Această listă de echivalenteizar-amuzante nu este de prea mare folos. Însă Black atacă mai direct și problema stabilirii naturii imposturii, a *humbug*-ului, propunând următoarea definiție expresă:

---

¹ Max Black, *Prevalence of Humbug and Other Essays*, Ithaca, Cornell University Press, 1985 (n.a.).

IMPOSTURĂ: denaturare amăgitoare, la un pas de minciună, a gândurilor, a senzațiilor sau a atitudinilor proprii ale unei persoane, mai ales printr-un cuvânt sau faptă arogantă.¹

Și caracteristicile esențiale ale *bullshitului* ar putea fi enunțate plauzibil într-o formulă cât se poate de asemănătoare. Ca prim pas spre elaborarea unei expuneri independente a acestor caracteristici, voi comenta diversele elemente ale definiției lui Black.

Denaturare amăgitoare: Ar putea să pară un pleonasm. Fără îndoială, Black a avut în minte că impostura este în mod necesar construită sau planuită să inducă în eroare, că denaturarea nu se comite din neatenție. Cu alte cuvinte, este o deformare *deliberată*. În aceste circumstanțe, dacă intenția de a amăgi reprezintă o trăsătură invariabilă a imposturii, ca necesitate conceptuală, depinde, cel puțin parțial, de starea de spirit a autorului pentru ca să fie întrunită condiția de impostură.

---

¹ Ibid., p. 143 (n.a.).

- dar nemulțimesc de nimic.